

V L A A M S P A R L E M E N T

Zitting 2008-2009

28 november 2008

**BEHEERSMAATSCHAPPIJ ANTWERPEN MOBIEL (BAM) –
GROTE INFRASTRUCTUURPROJECTEN**

VERSLAG

– van het Rekenhof –

**Elfde voortgangsrapportage van de Beheersmaatschappij Antwerpen Mobiel
inzake het Masterplan Antwerpen**

Zie:

268 (2004-2005)

- Nr. 1: Verslagen over hoorzitting + Addendum
- Nr. 2: Verslag
- Nrs 3 en 4: Verslagen van het Rekenhof
- Nr. 5: Verslag
- Nr. 6: Verslag van het Rekenhof
- Nr. 7: Verslag
- Nr. 8: Verslag van het Rekenhof
- Nr. 9: Verslag + Addendum
- Nr. 10: Verslag over gedachtewisseling
- Nr. 11: Verslag van het Rekenhof
- Nr. 12: Verslag
- Nr. 13: Verslag van het Rekenhof
- Nr. 14: Verslag
- Nr. 15: Verslag van het Rekenhof
- Nr. 16: Verslag
- Nr. 17: Verslag van het Rekenhof
- Nr. 18: Verslag
- Nr. 19: Verslag van het Rekenhof
- Nr. 20: Verslag
- Nr. 21: Verslag van het Rekenhof
- Nrs. 22 en 23: Verslagen

Mevrouw M. Vanderpoorten
Voorzitter van het Vlaams Parlement
Leuvenseweg 27
1011 BRUSSEL

uw bericht van	uw kenmerk	ons kenmerk	Brussel
--	--	N 10-3.052.584 B63	27 november 2008

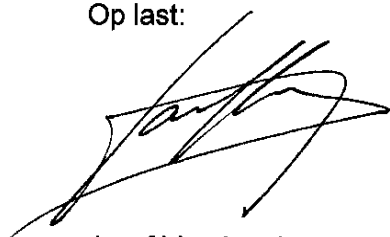
Controle elfde voortgangsrapportage BAM

Mevrouw de voorzitter,

Aansluitend bij de afspraken met de commissie voor Openbare Werken, Mobiliteit en Energie, zendt het Rekenhof u hierbij zijn commentaar bij de elfde voortgangsrapportage die de Beheersmaatschappij Antwerpen Mobiel (BAM) heeft opgesteld over de verkeersinfrastructuurprojecten van het Masterplan Antwerpen.

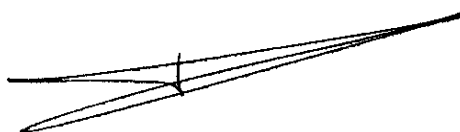
Een kopie van deze brief en van het verslag wordt heden, ter informatie, bezorgd aan de heer voorzitter van de commissie voor Openbare Werken, Mobiliteit en Energie, aan mevrouw de Vlaamse minister van Openbare Werken, Energie, Leefmilieu en Natuur, aan mevrouw de Vlaamse minister van Mobiliteit, Sociale Economie en Gelijke Kansen, aan de heer Vlaams minister van Financiën en Begroting en Ruimtelijke Ordening en aan de heer voorzitter van de raad van bestuur van de BAM.

Op last:

Jozef Van Ingelgem
Hoofdgriffier

Het Rekenhof:

Franki Vanstapel
Eerste voorzitter

Bijlage: verslag

REKENHOF

Elfde voortgangsrapportage van de Beheersmaatschappij Antwerpen Mobiel inzake het Masterplan Antwerpen

*Verslag van het Rekenhof
aan de Commissie voor Openbare Werken,
Mobiliteit en Energie van het Vlaams Parlement*

Goedgekeurd in de
Nederlandse Kamer van het Rekenhof
op 27 november 2008

Inhoud

1	Inleiding	7
1.1	Opdracht.....	7
1.2	Werkzaamheden	7
2	Toelichting bij de recente ontwikkelingen.....	9
2.1	Algemeen	9
2.2	Reikwijdte	10
2.3	Planning.....	11
2.4	Kostprijs en financiering.....	13
2.5	Risicobeheersing	15
2.6	Projectorganisatie	16
2.7	Commentaar bij de meerjarenverbintenissen.....	17
3	Conclusies	18
4	Aanbevelingen	19
	Bijlage: Toepassing aanbevelingen	20

1 Inleiding

1.1 Opdracht

De naamloze vennootschap van publiek recht Beheersmaatschappij Antwerpen Mobiel (BAM) is in augustus 2003 opgericht krachtens het decreet van 13 december 2002⁽¹⁾ en staat in voor de financiering, de realisatie, het beheer en de exploitatie van verkeersinfrastructuur in de Antwerpse regio om de mobiliteit te bevorderen.

Op 22 maart 2005 heeft de Commissie voor Openbare Werken, Mobiliteit en Energie van het Vlaams Parlement beslist de infrastructuurprojecten van de BAM periodiek en op gestructureerde wijze te volgen aan de hand van voortgangsrapportages. De commissie wenst daarbij een grote betrokkenheid van het Rekenhof⁽²⁾. Naar aanleiding van de presentatie van de eerste voortgangsrapportage op 1 juni 2005 heeft de commissie op voorstel van het Rekenhof een vaste structuur voor de voortgangsrapportages vastgelegd.

1.2 Werkzaamheden

De vaste structuur voor de voortgangsrapportages die de commissie heeft vastgesteld, bestaat uit een basisrapportage en voortgangsrapportages met een vaste indeling om een vergelijking te vergemakkelijken. De afgesproken structuur schrijft een zakelijke beschrijving voor van achtereenvolgens:

1. de basiskenmerken van het Masterplan Antwerpen;
2. de reikwijdte;
3. de planning;
4. de kostprijs en financiering;
5. de risicobeheersing;
6. de projectorganisatie.

Dit verslag bevat het commentaar van het Rekenhof bij de elfde voortgangsrapportage, die het op 21 november 2008 heeft ontvangen. Die rapportage houdt rekening met de beslissingen die de raad van bestuur van de BAM en de Vlaamse Regering tot eind oktober 2008 hebben

¹ Decreet van 13 december 2002 houdende de oprichting van de naamloze vennootschap van publiek recht Beheersmaatschappij Antwerpen Mobiel (BAM).

² Stuk 268 (2004-2005) – Nr. 1, verslag hoorzitting, 25 maart 2005.

genomen³). Het verslag van het Rekenhof moet samen worden gelezen met de elfde voortgangsrapportage van de BAM. Het verslag heeft enerzijds de bedoeling de commissie bijkomende duiding te geven bij de recente ontwikkelingen van de diverse thema's uit de voortgangsrapportage en anderzijds een algemeen oordeel te geven over de informatie-kwaliteit van de voortgangsrapportage.

Het Rekenhof heeft de bij de BAM beschikbare documenten geanalyseerd. Het heeft van het management van de BAM de gevraagde toelichtingen gekregen. Een concept van dit verslag is in het kader van de tegensprekelijke procedure op 25 november 2008 mondeling met het management van de BAM besproken.

Het Rekenhof heeft onderzocht of de informatie uit de elfde voortgangsrapportage overeenstemt met de ondersteunende documenten en beslissingen. Daarbij heeft het rekening gehouden met de vereisten inzake informatievoorziening die de commissie op 22 maart 2005 heeft vastgesteld. Het Rekenhof heeft verder nagegaan hoe de BAM en de andere publieke partners omgaan met de risico's voor het Masterplan Antwerpen en de evolutie daarvan.

Zoals op 1 juni 2005 aan de commissie is meegedeeld, kan de externe toets van het Rekenhof niet slaan op een validering van de gehanteerde calculatiemethodes, het realiteitsgehalte van de ramingen of de kwaliteit van de risicobeheersing⁴).

Het Rekenhof heeft op 14 oktober 2008 zijn controlebevindingen bij de jaarrekening 2007 van de BAM aan de Vlaamse minister van Financiën en Begroting voorgelegd⁵). Het Rekenhof heeft bij die controle geen opmerkingen geformuleerd.

Als bijlage bij dit verslag heeft het Rekenhof een samenvattend overzicht gevoegd van de aanbevelingen die het naar aanleiding van de eerste tien voortgangsrapportages heeft geformuleerd, met vermelding van de wijze waarop de BAM daarmee omgaat.

³ Op 12 en 19 november 2008 heeft in de Commissie voor Openbare Werken, Mobiliteit en Energie van het Vlaams Parlement een hoorzitting plaatsgehad over de communicatie en de financiering bij de BAM. De BAM kon de beslissingen van haar raad van bestuur van 21 november 2008 niet meer in de schriftelijke voortgangsrapportage opnemen.

⁴ Stuk 268 (2004-2005) – Nr. 2, verslag eerste voortgangsrapportage, juni 2005.

⁵ Brief van 14 oktober 2008, kenmerk N 9-3.376.530 B1.

2 Toelichting bij de recente ontwikkelingen

2.1 Algemeen

Het Rekenhof geeft hierna enige toelichting bij de ontwikkelingen sinds de vorige voortgangsrapportage van juni 2008 op het vlak van de reikwijdte, de planning, de kostprijs en financiering, de risicobeheersing en de projectorganisatie. Het formuleert ook zijn commentaar bij de elfde voortgangsrapportage van de BAM.

Op 30 juni 2008 heeft de Vlaamse Regering het initiatief genomen een onafhankelijke evaluatiestudie te laten uitvoeren met het oog op een multidisciplinaire vergelijking van drie tracés voor de Oosterweelverbinding: het verbeterde middentracé waarmee de BAM tot nog toe heeft gewerkt, het tracé met de langere ondertunneling uit de Horvatstudie en het noordelijk tracé voorgesteld door de stRaten-generaal. Na een algemene offerteaanvraag met Europese bekendmaking en een onderhandelingsprocedure gunde de Vlaamse Regering de studieopdracht op 24 oktober 2008 voor een bedrag van ruim 2,3 miljoen EUR, inclusief btw⁽⁶⁾(⁷). De evaluatiestudie moet onder meer ingaan op de technische haalbaarheid, de financiële haalbaarheid, de milieuaspecten, de mobiliteitsaspecten en de ruimtelijke aspecten. Daarbij gelden als harde randvoorwaarden het voldoen aan onder meer de Europese tolrichtlijn en tunnelveiligheidsrichtlijn, de ESR-neutraliteit en het principe van tolfinanciering.

De Vlaamse Regering heeft op 4 juli 2008 drie bestuurders van de BAM vervangen en daarvoor enkele statutenwijzigingen voor de BAM laten doorvoeren⁽⁸⁾. Aansluitend heeft de Vlaamse Regering de vergoeding van de voorzitter van de raad van bestuur en de modaliteiten van de bestuurdersvergoedingen doen aanpassen⁽⁹⁾.

Verder heeft de Vlaamse Regering nog een aantal verrekeningen voor het project Leien fase I ten laste van de Vlaamse begroting goedgekeurd ten bedrage van ongeveer 19,9 miljoen EUR, inclusief btw⁽¹⁰⁾. De Vlaamse Regering heeft ook het betalingschema voor de overdracht van de gewestgronden aan de BAM geactualiseerd⁽¹¹⁾.

⁶ Beslissingen Vlaamse Regering van 30 juni 2008, PV VR/2008/23 punt 1; 10 juli 2008, PV VR/2008/25 punt 70; 19 september 2008, PV VR/2008/31 punt 34; en 24 oktober 2008, PV VR/2008/40 punt 0038.

⁷ De studieopdracht heeft een uitvoeringstermijn van drie maanden.

⁸ Beslissing Vlaamse Regering van 4 juli 2008, PV VR/2008/24 punt 36 en nota VR/2008/0407/DOC.0685.

⁹ Beslissing Vlaamse Regering van 19 september 2008, PV VR/2008/31 punt 33 en nota VR/2008/1909/DOC.1048.

¹⁰ Beslissing Vlaamse Regering van 10 juli 2008, PV VR/2008/25 punt 71 en nota VR/2008/10.07/DOC.0747.

¹¹ Beslissing Vlaamse Regering van 13 juni 2008, PV VR/2008/20 punt 0047 en nota VR/2008/1306/DOC.0592.

De raad van bestuur van de BAM heeft de gefaseerde uitvoering van de zuidelijke verkeerswisselaar op de linkeroever voor de Oosterweelverbinding bevestigd, alsook de volgorde bepaald van de uitvoering van de bruggen over het Albertkanaal. Verder heeft de raad van bestuur nog het gunningvoorstel voor de Kattendijksluis goedgekeurd, enkele protocollen en samenwerkingsovereenkomsten goedgekeurd, alsook de stand van zaken van onder meer de financiële toestand besproken.

De beslissingen van de Vlaamse Regering van 16 februari 2007 en de goedgekeurde kaderovereenkomst tussen het Vlaams Gewest en de BAM vormden samen met de beslissingen van de Vlaamse Regering van 15 december 2000 en 22 juli 2005 het referentiekader voor de realisatie van het Masterplan Antwerpen. Gelet op de lopende evaluatiestudie over het Oosterweeltracé en een mogelijke aanpassing van de financieringsstructuur ingevolge de financiële crisis, stelt het Rekenhof voor dat de Vlaamse Regering en de BAM nagaan of dat referentiekader nog wel kan worden gehandhaafd. Het is raadzaam daarover in de volgende voortgangsrapportages duidelijkheid te brengen.

In de voorliggende voortgangsrapportage rapporteert de BAM over de reikwijdte, planning en kostprijs van het Masterplan Antwerpen en de Oosterweelverbinding in het bijzonder zoals die tot nog toe is geconcipeerd.

2.2 Reikwijdte

In de nota van 22 juli 2005 heeft de BAM aan de Vlaamse Regering meegedeeld hoe de verschillende projecten van het Masterplan Antwerpen op hoofdlijnen worden ingevuld. Sinds de vorige voortgangsrapportage van juni 2008 werden geen definitieve wijzigingen doorgevoerd. Voor een overzicht van de reikwijdte van de diverse projecten van het Masterplan Antwerpen verwijst het Rekenhof dan ook naar zijn commentaar bij de tiende voortgangsrapportage¹².

Voor de tramlijn naar Ekeren bestuderen de betrokken publieke partners de afbraak van het Hardenvoortviaduct en de inrichting en financiering van de Noorderlaan. Voor de tramlijn naar Wijnegem zal een nieuwe brug over het Albertkanaal noodzakelijk zijn. Die brug maakt echter geen deel uit van het Masterplan Antwerpen. Het agentschap De Scheepvaart overweegt met reguliere middelen die brug te vernieuwen, samen met een aanpassing van het sluizencomplex van Wijnegem.

¹² Stuk 268 (2004-2005) – Nr. 21 van 13 juni 2008.

2.3 Planning

2.3.1 *Planning van de werken*

De Vlaamse Regering heeft al op 16 februari 2007 akte genomen van een herziene uitvoeringsplanning in twee fasen en de eraan gekoppelde financiering in twee fasen. Het scharniermoment van de fasering ligt kort na de opening van de Oosterweelverbinding. De BAM kan de planning zo nodig verder aanpassen om het financiële evenwicht van het Masterplan Antwerpen te bewaren. De BAM heeft de algemene planning inmiddels niet meer geactualiseerd, maar volgt de feitelijke evoluties in de planning intern op.

De BAM geeft in haar elfde voortgangsrapportage een geactualiseerde planning van de belangrijkste lopende aanbestedingsprocedures. De contractsluiting voor de Oosterweelverbinding moet wegens de recente ontwikkelingen opnieuw worden uitgesteld. Mede gelet op de evaluatiestudie voor het Oosterweeltracé en de al opgelopen vertragingen, gaat het Rekenhof ervan uit dat de algemene uitvoeringsplanning van februari 2007 moet worden bijgestuurd om in 2009 als realistische planningsreferentie te kunnen dienen.

2.3.2 *Stand van uitvoering*

Zoals in de vorige voortgangsrapportages is gemeld, zijn de herinrichting van het kruispunt op de Rooseveltplaats en de projecten uit het Masterplan Antwerpen die het Vlaams Gewest zelf heeft gestart vóór de oprichting van de BAM¹³) volledig gerealiseerd.

De inrichting van het gebied Middenvijver is nagenoeg volledig klaar. De tijdelijke stelplaats op de Belgasite is in juni 2008 in gebruik genomen. De natuurinrichtingswerken aan de Burchtse Weel, de werken aan de Schijn en aan de Noorderlaanbrug zijn in uitvoering. Voor de heropening van de Kattendijksluis heeft het agentschap Waterwegen en Zeekanaal de werken toegewezen. Die werken zouden begin 2009 starten.

De onteigeningen en de verplaatsing van een aantal nutsleidingen voor de Oosterweelverbinding zijn gedeeltelijk in uitvoering. Voor de Oosterweelverbinding zelf is het dossier voor de bouwvergunningsaanvraag door de voorkeurbieder grotendeels opgesteld. In afwachting van de resultaten van de evaluatiestudie over het tracé, kan echter geen bouwvergunning worden aangevraagd. De BAM voert intussen wel verdere prijsonderhandelingen met de voorkeurbieder.

¹³ Het betreft de eerste fase van de heraanleg van de Leien, de eerste fase van de tramlijn naar Hemiksem (Sint-Bernardsesteenweg) en de eerste fase van de tramlijn Mortsel-Boechout.

Voor de tramlijnprojecten van Brabo I hebben de BAM en De Lijn in juni 2008 de BAFO's van de kandidaten ontvangen en beoordeeld. Een bidder met een onregelmatig verklaarde BAFO en de tweede gerangschikte bidder hebben schorsingsvorderingen ingesteld bij de Raad van State, wat volgens de BAM voor vertraging in de gunningsprocedure heeft gezorgd. Gelet op de geldigheidsduur van de BAFO's, zou de contractsluiting eerstdaags moeten plaatshebben.

De onderstaande tabel geeft een overzicht van de vordering van de projecten ten opzichte van de vooropgestelde planning.

Project	Uitvoeringsplanning februari 2007	Wijzigingen tot oktober 2008	Stand van voorbereiding / uitvoering
Oosterweelverbinding	Fase 1: 1kw 2008 – 4kw 2011 Fase 2: 2kw2012 – 1kw2014	Start werken vier jaar vanaf 1kw 2010 Zuidelijke knoop Linkeroever: van tweede tot vijfde jaar	Finale onderhandelingen met voorkeurbieder opgestart; onteigeningen in uitvoering; bouwvergunningsaanvraag in voorbereiding door de voorkeurbieder
+ investeringen Burchtse Weel en Middenvijver	3kw 2007 – 3kw 2009		Middenvijver: voorlopig opgeleverd Burchtse Weel: werken in uitvoering
+ Kattendijksluis		Werken uit te voeren voor bouw Oosterweelviadukt	Werken uit te voeren o.l.v. W&Z; start werken verschoven naar eerste kwartaal 2009
+ tijdelijke stelplaats		Werken uit te voeren voor de start van de werken aan het Oosterweelproject	Werken uitgevoerd
+ De Schijn			Uitvoering werken gestart in augustus 2008
Singel	3kw2009 – 4kw2010 (deel Sted. Ring Noord) 3kw2012 – 2kw2016		Toegevoegd aan werken Oosterweelverbinding Visie verder uitwerken
Royerssluis	1kw 2013 – 4kw 2015		
Van Cauwelaertsluis	3kw 2007 – 2kw 2009		Renovatiwerken gestart in tweede kwartaal 2008
Albertkanaal vak Antwerpen-Wijnegem	Fase 1: 3kw 2007 – 4kw 2011 Fase 2: 3kw 2012 – 4kw 2015		Werken Noorderlaanbrug gestart in februari 2008 Ruimtelijke visie voor ontwerp andere bruggen beschikbaar
Leien fase I	-		Uitgevoerd door Vlaams Gewest
Leien fase II (Brabo II)	3kw 2008 – 3kw 2012		Te combineren met tramlijn Ekeren
+ Operaplein	-		Projectdefinitie bepaald en ontwerp gestart
Tramlijn Ekeren (Brabo II)	2kw 2008 – 2kw 2012	Laatste gedeelte uitgesteld	Project-MER verwacht tegen eind 2008; start werken in 2010
Tramlijn Mortsel Boechout	Fase 1: 4kw 2003 – 3kw 2005		Uitgevoerd door Vlaams Gewest
Tramlijn Mortsel Boechout (Brabo I)	Fase 2: 4kw 2007 – 1kw 2010		Onteigeningen in uitvoering, bouwvergunning verkregen in augustus 2007; aanbestedingsprocedure Brabo I loopt
Tramlijn Deurne - Wijnegem (Fase 1 in Brabo I)	4kw 2007 – 2kw 2011	Voorlopig enkel fase1	Onteigeningen in uitvoering; aanbestedingsprocedure Brabo I loopt.
+ stelplaats	4kw 2007 – 1kw 2009		

Project	Uitvoeringsplanning februari 2007	Wijzigingen tot oktober 2008	Stand van voorbereiding / uitvoering
Tramlijn Mortsel Kontich	1kw 2013 – 4kw 2015		
Tramlijn Hemiksem (St.-Bernardsesteenweg)	Fase 1: 4kw 2003 – 4kw 2005 Fase 2&3: 3kw 2012 – 2kw 2016		Uitgevoerd door Vlaams Gewest
Tramlijn Linkeroever-Noord	1kw 2014 – 4kw 2015		
Tramlijn Borsbeek – Wommelgem	1kw2013 – 4kw 2015		
Tramlijn Nieuw-Zuid, Linkeroever en Eilandje	1kw 2015 – 4kw 2015	Vanaf 2010	Tramlijnen Eilandje en Brusselstraat samen met tramlijn Ekeren
Aankoop 48 trams	2008 – 2015		10 trams aangekocht voor Minder Hinder bij renovatie R1 in 2004
Maatregelen zwakke weggebruiker	2007 – 2014	Vanaf 2008	Fasering volgens uitgangspuntennota fietsprojecten

2.4 Kostprijs en financiering

2.4.1 Geraamde investeringskosten

De BAM heeft in haar elfde voortgangsrapportage een overzicht opgenomen van de geraamde en de gerealiseerde investeringskosten van de diverse projecten van het Masterplan Antwerpen. De ramingen en de bijkomende budgetten voor onvoorziene werken en indexatie, zoals vermeld bij de beslissingen van de Vlaamse Regering van juli 2005 en februari 2007, vormen de vergelijkingsbasis in het overzicht van de investeringskosten. De BAM heeft ook het prijspeil van de ramingen vermeld. Ook de al aangegane verbintenissen, de werkelijke uitgaven en het aandeel van andere publieke partners zijn vermeld.

Het Rekenhof stelt vast dat het overzicht van de investeringskosten geen nieuwe ramingen bevat in vergelijking met de vorige voortgangsrapportage.

Investering Oosterweelproject

Op vraag van de BAM heeft de voorkeurbieder recent een geactualiseerde prijsofferte ingediend, gebaseerd op het prijspeil van juli 2008 en rekening houdend met alle eisen uit het bouwprogramma. Er is enerzijds een prijs gevraagd met een vast totaalbedrag inclusief alle toekomstige prijsherzieningen en anderzijds een prijs met een prijsherzieningsformule. De BAM maakt intussen een actualisatie van de bedrijfseconomische raming, die ze eind 2007 heeft opgesteld. De uiteindelijke biedprijs moet volgens de BAM marktconform zijn en ook binnen het gestelde maximum vallen.

Vorbereidings- en werkingskosten

De BAM heeft voor het derde en vierde kwartaal 2008 deelcontracten nr. 26, 26bis en 27 met de externe studiegroep gesloten voor onder meer begeleiding bij onteigeningen, mobiliteitsprognoses, communicatie, fietsinfrastructuur, de verdere voorbereiding van enkele projecten en begeleiding bij de aanbestedingsprocedures. De totale waarde van de tienjarige overeenkomst met die dienstverlener komt daarbij op bijna 114,8 miljoen EUR, exclusief btw.

De BAM heeft de financiële en de juridische dienstverlening heraanbesteed. De nieuwe opdrachten zijn echter nog niet toegewezen.

2.4.2 Kosten uitgevoerde werken

De kostprijs van de uitgevoerde werken is opgenomen in het globale kostenoverzicht dat de BAM bij haar voortgangsrapportage heeft gevoegd. De BAM geeft in haar rapportage een overzicht van haar werkingskosten over de eerste drie kwartalen van het jaar 2008.

De bijkomende verrekeningen die de Vlaamse Regering in juli 2008 voor het project Leien fase I heeft goedgekeurd ten bedrage van 19,9 miljoen EUR, doen het eindtotaal van dat project sluiten op ongeveer 133,5 miljoen EUR, waarvan ongeveer 13% ten laste van de stad Antwerpen, 12% ten laste van De Lijn en 75% ten laste van het Vlaams Gewest. Die gegevens heeft de BAM niet in het overzicht van de investeringskosten verwerkt. De BAM had daarover ook geen informatie.

Binnen het beperkte commentaar van de voortgangsrapportages heeft het Rekenhof geen gedetailleerde analyse gemaakt van de voorbereidings- en werkingskosten, noch van de kosten van de al uitgevoerde werken. Door de beperkte tijd tussen de beschikbaarheid van de voortgangsrapportage en het commentaarverslag van het Rekenhof heeft het Rekenhof de onderbouwing van alle vermelde kosten niet kunnen nagaan.

2.4.3 Financiering

De BAM heeft de procedure voor het aantrekken van financiering voor het Masterplan Antwerpen tijdelijk stilgelegd, wegens de moeilijke marktomstandigheden. De BAM tracht op basis van verschillende parameters scenario's voor de financiering te berekenen. Dat is gezien de financiële crisis echter een moeilijke oefening. Momenteel vormen zowel de kostprijs en de complexiteit van de financiering, alsook de omvang en de risicoallocatie van het Oosterweelproject binnen de huidige marktomstandigheden een probleem. Daardoor lijkt een gunstige bankfinanciering nagenoeg niet haalbaar. Het is niet zeker dat de twee resterende bankconsortia een BAFO zullen indienen die voldoet aan de eis van een volledige onderschrijving van het te financieren bedrag. De

BAM bekijkt op welke wijze de financieringsstructuur kan worden aangepast en of dat kan binnen de lopende procedure.

Het Rekenhof meent dat het belangrijk is de evoluties op de financiële markten, de algemene prijsevolutie en de resultaten van de alternatievenstudie permanent te volgen, om aldus een duidelijk zicht te krijgen op wat moet worden gefinancierd. De financiële haalbaarheid van het Masterplan Antwerpen blijft nog altijd afhankelijk van de verwachte trafiek en de tolinkomsten.

De actuele financiële crisis beïnvloedt niet alleen de lopende gunningsprocedure voor de globale financiering van het Masterplan Antwerpen, maar kan ook gevolgen hebben voor andere PPS-projecten. Het is niet duidelijk tegen welke voorwaarden het contract voor de openbaar vervoerprojecten van Brabo I kan worden gesloten.

Wat de uiteindelijke invloed zal zijn op de Vlaamse begroting, zal afhangen van de uiteindelijk gekozen financieringsformule, de bedongen financieringsvoorwaarden en de marktomstandigheden.

2.5 Risicobeheersing

2.5.1 Rulings

Het Rekenhof herinnert eraan dat de ESR-neutraliteit van de BAM en van het Oosterweelproject al eerder werd bevestigd door het INR. De ESR-neutraliteit van de eerste reeks tramprojecten is eveneens bevestigd. Voor de overige projecten is er nog steeds geen zekerheid ter zake. Als de beoogde ESR-neutraliteit voor die overige projecten niet door het INR wordt aanvaard, dan zullen de verbintenissen van de betrokken projecten bij contractsluiting als overheidsverplichtingen moeten worden aangerekend.

Recent is ook een btw-ruling voor het niet-tramgedeelte van Brabo I ontvangen.

2.5.2 Risicomanagement voor de Oosterweelverbinding

Zoals vermeld bij de vorige voortgangsrapportage van juni 2008, wil de BAM de verdere projectvoorbereiding faciliteren door met de voorkeurbieder een voorcontract te sluiten. De voorkeurbieder zou daardoor al een gedeelte van zijn detailontwerp verder kunnen uitvoeren. De BAM kan op die manier ook een grotere zekerheid krijgen over de kwaliteit van het project. In het voorcontract zouden de voorwaarden van de precontractuele activiteiten en het afbreukrisico worden bepaald. Het voorcontract beperkt op die manier mogelijke schadeclaims ten aanzien van de BAM. Het voorcontract werd tot nog toe niet gesloten.

2.5.3 *Risicomanagement van de BAM*

De BAM is zich bewust van het belang van een systeem van risicomanagement bij grote infrastructuurwerken. Om een volwaardig risicomanagementsysteem op punt te stellen heeft de BAM een risicomanager aangeworven. Als aanzet tot een gestructureerd risicomanagement heeft de BAM een nieuwe inventaris opgemaakt van risico's die de algemene doelstellingen van de BAM en van het Oosterweelproject in gevaar kunnen brengen. Daarbij zijn ook de bestaande beheersmaatregelen geëvalueerd. De raad van bestuur heeft de resultaten van die eerste oefening nog niet gevalideerd. Het systeem van risicomanagement moet wel nog worden uitgebreid naar de overige projecten en verder ingebed in de organisatie om permanente opvolging en beheersing mogelijk te maken.

De elfde voortgangsrapportage bevat heel wat informatie over de risico-beheersmaatregelen van de BAM voor het Masterplan Antwerpen in zijn geheel en voor de belangrijkste infrastructuurprojecten. De BAM geeft daarbij informatie over veiligheidsaspecten, juridische procedures, samenwerking met andere belanghebbende overheidsdiensten en communicatie met het oog op een vlotte mobiliteit tijdens de eigenlijke werken.

Het Rekenhof kan geen oordeel geven over de relevantie van de risico-beheersmaatregelen, omdat het nog geen gedetailleerde analyse heeft kunnen maken van de geïnventariseerde risico's.

2.5.4 *Risicomanagement van de andere publieke partners*

Over het risicomanagement van de Vlaamse Regering en de andere publieke partners van het Masterplan Antwerpen is nog altijd nagenoeg geen informatie bekend. Aangezien dat risicomanagement buiten de verantwoordelijkheid van de BAM valt, kan de BAM daarover niet rapporteren.

2.5.5 *Maatschappelijk draagvlak*

Zoals eerder in dit verslag vermeld, heeft de Vlaamse Regering een evaluatiestudie besteld over het Oosterweeltracé. Daarmee gaat de Vlaamse Regering in op het maatschappelijk debat daaromtrent.

In navolging van de voortgangsrapportages voor het Vlaams Parlement start de BAM vanaf december 2008 ook met periodieke voortgangsrapportages voor het brede publiek. Met die communicatie kan de BAM het maatschappelijk draagvlak bevorderen.

2.6 **Projectorganisatie**

Het Rekenhof stelt vast dat er recent nog een aantal protocols werden gesloten met diverse betrokken overheden.

Bij de aanstelling van een aantal nieuwe bestuurders bij de BAM heeft de Vlaamse Regering beslist een ambtelijke stuurgroep op te richten, onder leiding van de secretaris-generaal van het departement Mobiliteit en Openbare Werken, die wordt belast met de administratieve begeleiding en opvolging van de projecten van het Masterplan Antwerpen. Er is al langer een Stuurgroep Masterplan actief, die op regelmatige tijdstippen de belangrijkste betrokken partijen samenbrengt en aldus de betrokkenheid van de verschillende administraties moet verzekeren, alsook de coherentie tussen de gerealiseerde en geplande projecten en het gevolgde beleid moet bewaken. De BAM maakt deel uit van dat orgaan. De verhouding tussen de nieuwe ambtelijke stuurgroep, de bestaande Stuurgroep Masterplan en de BAM is nog niet duidelijk.

Zoals blijkt uit de kaderovereenkomst tussen het Vlaams Gewest en de BAM zijn er diverse organisaties met eigen beleidsmatige, operationele en financiële bevoegdheden en verantwoordelijkheden actief betrokken bij de uitvoering van het Masterplan Antwerpen. De coördinatietaak van de BAM, zoals beoogd bij het oprichtingsdecreet, betekent niet dat de BAM alléén verantwoordelijk is voor de aspecten van het Masterplan Antwerpen die samen met andere partners moeten worden gerealiseerd.

Het Rekenhof wijst in dat verband op zijn aanbeveling bij de tiende voortgangsrapportage: *De bevoegde ministers moeten een initiatief nemen om ook de nodige aanvullende informatie te geven over de projectbeheersing en het risicomanagement van de andere betrokken agent-schappen van de Vlaamse overheid. Die informatie kan worden geïntegreerd in de toekomstige voortgangsrapportages over het Masterplan Antwerpen.*

2.7 Commentaar bij de meerjarenverbintenissen

In verband met de noodzakelijke machtigingen van de decreetgever verkregen voor de meerjarenverbintenissen van het Vlaams Gewest verwijst het Rekenhof naar zijn commentaar bij de vorige voortgangsrapportage van juni 2008. Als de aanpassing van de financieringsstructuur voor het Masterplan Antwerpen aanleiding geeft tot bijkomende verbintenissen ten laste van de Vlaamse begroting, moet ook rekening worden gehouden met de noodzakelijke decretale machtigingen.

3 Conclusies

1. De informatie in de elfde voortgangsrapportage steunt onder meer op de diverse documenten die aan de raad van bestuur van de BAM en aan de Vlaamse Regering zijn meegedeeld. De informatie is grotendeels onderbouwd met de beslissingen van de Vlaamse Regering en van de raad van bestuur van de BAM, alsook met de toelichtingen die het Rekenhof van de BAM heeft gekregen.
2. De elfde voortgangsrapportage van de BAM is op hoofdlijnen gestructureerd en ingevuld met de in 2005 door de parlementaire commissie vooropgestelde informatie-elementen en beschrijft de ontwikkelingen van de diverse infrastructuurprojecten van het Masterplan Antwerpen en de aanpak van de BAM. Sommige detailinformatie is suboptimaal weergegeven.
3. De invulling van de diverse projecten is tijdens de voorbije periode niet gewijzigd. Wel heeft de Vlaamse Regering een evaluatiestudie met betrekking tot het Oosterweeltracé besteld.
4. De start van werken voor de Oosterweelverbinding wordt uitgesteld tot begin 2010, wegens de evaluatiestudie over het tracé en de ongunstige toestand op de financiële markten. Voor de openbaar vervoerprojecten van Brabo I kon de vooropgestelde planning niet worden gehandhaafd.
5. De BAM heeft een globaal kostprijsoverzicht van de investeringskosten van de infrastructuurprojecten van het Masterplan Antwerpen aan haar elfde voortgangsrapportage toegevoegd. Het overzicht bevat geen nieuwe kostenramingen en niet alle verbintenissen die recent door andere publieke partners zijn aangegaan, onder meer voor het project Leien fase I.
6. De lopende aanbestedingsprocedure voor de financiering is tijdelijk stilgelegd in afwachting van de resultaten van het tracéonderzoek en de stabilisatie op de financiële markten. De BAM zoekt intussen naar aangepaste financieringsformules binnen de vooropgestelde uitgangspunten en randvoorwaarden inzake tolfinanciering en ESR-neutraliteit.
7. De BAM is gestart met een meer gestructureerde opvolging van de algemene en projectrisico's. Over de risicobeheersing door de andere publieke partners is weinig informatie beschikbaar.
8. Ondanks de bij het oprichtingsdecreet beoogde coördinatietaak van de BAM, zijn het contractmanagement en risicobeheer voor sommige projecten van het Masterplan Antwerpen over diverse partners verspreid. De taakverdeling tussen de BAM en de bestaande en de nieuwe ambtelijke stuurgroep voor het Masterplan is nog onduidelijk.

4 Aanbevelingen

1. Zodra de resultaten van de evaluatiestudie over het Oosterweeltracé bekend zijn en zodra de BAM een passende financieringsstructuur heeft voorbereid, moeten de Vlaamse Regering en de BAM duidelijk maken in welke mate de uitgangspunten en randvoorwaarden volgens de beslissingen van 22 juli 2005 en 16 februari 2007 evenals de kaderovereenkomst nog worden gehandhaafd als referentiekader voor de verdere realisatie van het Masterplan Antwerpen. Zo nodig moeten ook de opgegeven algemene planning en kostprijsramingen worden geactualiseerd.
2. Het Rekenhof beveelt aan de evoluties op de financiële markten, de algemene prijsevolutie en de geldigheid van de trafiekprognoses permanent op te volgen om aldus de financiële haalbaarheid van het Masterplan Antwerpen te kunnen bewaken. De BAM moet streven naar zo concurrentieel mogelijke financieringsvoorwaarden.
3. Hoewel een onafhankelijke studie naar de alternatieven voor het Oosterweeltracé loopt, blijft het de taak van de BAM om intussen alle andere projecten tijdig uit te voeren en de nodige overeenkomsten met de betrokken publieke partners te sluiten.
4. De BAM moet de inspanningen die ze opstart op het vlak van contractmanagement en risicobeheer onverminderd voortzetten en zo nodig samen met de andere betrokken publieke partners optimaliseren.
5. De bevoegde ministers moeten een initiatief nemen om de taakverdeling tussen de BAM en de bestaande en de nieuwe ambtelijke stuurgroep voor het Masterplan Antwerpen te verduidelijken en aanvullende informatie te geven over de projectbeheersing en het risicomangement van de andere betrokken agentschappen van de Vlaamse overheid. Al die aspecten van het Masterplan Antwerpen moeten transparant in de voortgangsrapportages worden weergegeven.

Bijlage: Toepassing aanbevelingen

De onderstaande tabel geeft een beknopt overzicht van de aanbevelingen die het Rekenhof bij de eerste tien voortgangsrapportages heeft geformuleerd en de wijze waarop de BAM daarmee omgaat. De informatie is samengebracht op basis van onderzoeksbevindingen van het Rekenhof en een reactie van de BAM. Er is geen informatie verkregen over de toepassing van de aanbevelingen door de Vlaamse Regering of de andere partners binnen de Vlaamse overheid.

De aanbevelingen zijn zoveel mogelijk volgens de vaste structuur van de voortgangsrapportages gerangschikt.

Referentie ⁽¹⁴⁾	Samenvatting aanbeveling	Reactie van de BAM op de aanbevelingen (toestand september 2008)
01.01	De verdere informatievoorziening kan worden gestructureerd zoals vastgesteld tijdens de commissievergadering van 1 juni 2005.	Sinds de tweede voortgangsrapportage volgt de BAM de voorgestelde structuur. De BAM streeft permanent om de voortgangsrapportages zo duidelijk en transparant mogelijk op te stellen.
03.01	De basisrapportage dient spoedig te worden voorgelegd aan de commissie.	De basisrapportage werd samen met de vierde voortgangsrapportage aan de commissie voorgelegd.
01.02	Het is belangrijk aan te geven welke informatie steunt op voorstellen of hypothesen en welke beslissingen definitief zijn genomen.	De belangrijkste hypothesen en uitgangspunten voor het Masterplan Antwerpen zijn opgenomen in de kaderovereenkomst tussen de BAM en het Vlaams Gewest. In de voortgangsrapportage gaat de BAM uit van genomen beslissingen van het Vlaams Gewest, de raad van bestuur, stuurgroepen of managementcomité. Als rekening wordt gehouden met hypothesen of nog te nemen beleidsbeslissingen, zal dit expliciet worden vermeld.
02.01 03.02	Voortgangsrapportages moeten een volledig beeld geven van het Masterplan Antwerpen; ook rapporteren over onderdelen van Vlaams Gewest en andere Vlaamse openbare instellingen.	In recentere voortgangsrapportages geeft de BAM ook enige informatie over de deelprojecten van het Masterplan Antwerpen die onder verantwoordelijkheid van andere overheden worden uitgevoerd. De projecten opgestart door het Vlaams Gewest, vóór de oprichting van BAM zijn ondertussen ook allemaal afgerond. In de overzichtstabel zijn de geïnvesteerde bedragen in die projecten weergegeven. De BAM geeft toelichting over die projecten waar zij betrokken partij is, al dan niet in partnership met partners van het Vlaams Gewest. <i>Repliek Rekenhof: de informatie in de voortgangsrapportages bevat soms nog enkele onvolkomenheden op het vlak van transparantie, volledigheid en actualiteit.</i>

¹⁴ De eerste twee cijfers van de referentie verwijzen naar het volgnummer van de voortgangsrapportage en de twee volgende cijfers verwijzen naar het nummer van de aanbeveling in het verslag van het Rekenhof bij de betrokken voortgangsrapportage.

Referentie	Samenvatting aanbeveling	Reactie van de BAM op de aanbevelingen (toestand september 2008)
06.02	Bij de keuze voor alternatieve financiering of PPS-constructies, zoals voor de eerste reeks tramprojecten, moet de Vlaamse Regering de meerwaarde van die keuze aantonen en de haalbaarheid onderzoeken.	De keuze voor een alternatieve financiering is een beleidskeuze van de Vlaamse Regering. Het feit dat maatschappelijk belangrijke projecten nu al kunnen worden uitgevoerd, is een argument voor de meerwaarde van de PPS-formule. Die aanpak zet ook aan tot het denken in termen van lifecycle-kosten, wat bij klassieke financiering veel minder het geval is. Bouw en onderhoud vormen ook op elkaar afgestemde onderdelen van hetzelfde investeringspakket.
08.02 09.01	De BAM moet analyseren of het initiële bestek voor de Oosterweelverbinding voldoende rekening hield met alle noodzakelijke randvoorwaarden, alsook met de realiteitszin van de eisen. Dat kan dienen voor een optimalisering van de voorbereiding van andere projecten. De BAM moet erover waken dat alle bouw-, milieu- en verkeers-technische studies tijdig worden uitgevoerd en alle noodzakelijke eisen in de initiële bestekken van de projecten worden opgenomen en aanpassingen tijdens de onderhandelingen of de bouwfase worden vermeden.	Het uitvoeren van de nodige voorbereidende studies voor het opstellen van bestekken gebeurt steeds in een op dat ogenblik geldend referentiekader van reglementering, normen en standaarden. Zowel het vermelde referentiekader als het beleidskader is in evolutie. Vooral in projecten waarbij de periode tussen de aanvang van de studies en de contractsluiting aanzienlijk is, moeten die evoluties maximaal worden meegenomen. Het bestek Oosterweelverbinding heeft inderdaad wijzigingen ondergaan. Wat de eisen en risicoallocatie betreffen, hebben die wijzigingen vaak te maken met verduidelijkingen en het 'redelijk' maken ervan. Goedbedoelde eisen die achteraf wegens onvoldoende duidelijke formuleringen of al te verre gaande risicoallocatie aanleiding geven tot onredelijke prijsverhogingen moeten worden vermeden. Het oorspronkelijke bestek legde in elk geval veel te veel risico's bij de bieder. Het vele werk dat de BAM al deed en de grote ervaring die daarbij ontstond, dienen in elk geval aanleiding te geven tot het ter beschikking stellen van die ervaring voor nieuwe projecten.
09.02	De BAM moet nagaan of de planning voor de voorbereiding en uitvoering van de diverse projecten nog realistisch is, rekening houdend met de samenhang van projecten, de voorbereidingstijd, het vergunningentraject, de mobiliteitseffecten en de financiële haalbaarheid.	De Vlaamse Regering heeft in 2005 en 2007 de globale planning van het Masterplan Antwerpen op voorstel van de BAM bijgestuurd. De BAM zet sinds kort een nieuw planningsinstrument in om met alle gegevens rekening te kunnen houden. Bedoeling is tweewekelijks intern de planning te evalueren en maandelijks een overzicht te geven aan de raad van bestuur.
05.02	Het Rekenhof beveelt aan een grondige verschillenanalyse te maken van de raming voor de Oosterweelverbinding en de eerste biedingen. De leereffecten kunnen dienstig zijn bij de verdere onderhandelingen.	De BAM heeft de ramingen van de First Offer en de BAFO vergeleken en daarbij mogelijke anomalieën vastgesteld. Daarbij kwam ook tot uiting dat de voorkeurbieder onvoldoende gebruik heeft gemaakt van de BAFO en de onderhandelingen om verder te optimaliseren naar prijszetting. Uit de vrij lang aanslepende onderhandelingen kan worden geleerd dat de onderhandelingsperiode toelaat veel onduidelikheden uit het bestek weg te werken, onredelijke eisen weg te werken en aldus grondig te optimaliseren.

Referentie	Samenvatting aanbeveling	Reactie van de BAM op de aanbevelingen (toestand september 2008)
06.04	De BAM moet zich voldoende wapenen om de kostprijs van de Oosterweelverbinding in de verdere gunningsprocedure maximaal te beheersen.	Vanaf januari 2008 heeft de BAM zeer intensief besprekingen gevoerd met de voorkeurbieder over: – het actualiseren van informatie; – het wegwerken van onduidelijkheden in het bestek, zodat de aangeboden prijs overeenkomt met duidelijke doelstellingen en er dus geen reserves nodig zijn voor mogelijke discussies; – prijsherzieningen; – zaken die volgens de BAM veel te duur zijn geprijsd; – optimalisaties binnen de vraagspecificatie; – aanpassingen aan de algemene contractvoorwaarden met het oog op <i>market practice</i> en redelijke risicoverdeling.
10.02	Tijdens het verdere verloop van de finale onderhandelingen voor het Oosterweelproject moet de BAM doortastend en alert handelen. De verbonden deelprojecten moeten tijdig worden voltooid en de andere randvoorwaarden worden gehandhaafd.	Gezien de onafhankelijke studie naar de alternatieven, kan niet op alle fronten tegelijk worden voortgewerkt. Het is echter wel de taak en de bedoeling van BAM om alle deelprojecten tijdig uit te voeren en de nodige overeenkomsten met de stakeholders af te sluiten.
08.04 09.03	De BAM moet de kostprijsramingen voor de projecten die met DBFM-constructies worden gerealiseerd actualiseren. Om de financiële haalbaarheid van de projecten en de marktconformiteit van de offertes zo goed mogelijk te kunnen beoordelen, zouden alle betrokken publieke partners ook een realistische inschatting moeten maken van de kosten van de financiering en de risicobeheersing. Het gebruiken van de public sector comparator en het voeren van degelijke prijsonderhandelingen zijn daarbij cruciale elementen.	De BAM heeft als onderdeel van de beoordeling van de BAFO een public sector comparator uitgewerkt, en zal die oefening ten gepaste tijde hernemen, onder andere bij contractsluiting. De BAM heeft al ramingen gemaakt om na te gaan of de prijzen van de voorkeurbieder acceptabel zijn. De BAM heeft bij de aanstelling tot voorkeurbieder in januari 2008 op die gronden duidelijk aangegeven dat de prijs te hoog lag. Verder heeft de BAM ook specifieke ramingen gemaakt van de impact van de wijzigingen die na BAFO zijn onderhandeld. De financieringskosten zijn niet terug te brengen tot één enkel reëel of nominaal bedrag. De financieringskosten worden opgevolgd en gemodelleerd via het financieel model, waarmee wordt gewaakt over de financiële haalbaarheid van het Masterplan Antwerpen. De BAM heeft de financieringskost al in belangrijke mate vastgelegd door de renteswaps ter indekking van het renterisico. Daarnaast hanteert de BAM in haar financieel model, zoals al gesteld, conservatieve inschattingen voor wat betreft de overige componenten van de financieringskost (kredietmarges, commitment fees, arrangement fees, ...).

Referentie	Samenvatting aanbeveling	Reactie van de BAM op de aanbevelingen (toestand september 2008)
04.01 06.01 08.01	De voortgangsrapportages moeten op transparante wijze een getrouw beeld geven van de volledige kostprijs van het Masterplan Antwerpen en de eventuele meerkosten, met zowel het aandeel van de BAM, het aandeel van het Vlaams Gewest en het aandeel van de andere publieke partners. De evolutie van de investeringskosten moet rekening houden met het prijspeil en vergelijkbaar zijn met de ramingen. Andere kosten voor financiering, voorbereiding, werking, risicobeheersing en onderhoud worden ook het best in beeld gebracht.	Vanaf de negende voortgangsrapportage heeft de BAM een overzicht van de investeringskosten opgesteld. De BAM zal de overzichtstabel investeringen telkens actualiseren. De BAM geeft een volledig overzicht van alle tramprojecten (ook de projecten uitgevoerd door het Vlaams Gewest vóór de oprichting van de BAM). Afhankelijk van de status van de aanbestedingsprocedure voor Brabo I zal de BAM de geoffreerde bedragen opnemen.
03.05	De BAM moet de financiële haalbaarheid van de huidige planning toetsen aan de trafiekprognoses.	De BAM zal in het bestek voor de financiering van het gehele Masterplan een evaluatiemoment inbouwen. De middelen voor de eerste uitvoeringsfase van het Masterplan worden integraal ontleend en beschikbaar gesteld voor de uitvoering van de projecten. Voor de financiering van de tweede uitvoeringsfase wordt geëvalueerd welke bijkomende middelen na bewezen toelinkomsten beschikbaar kunnen worden gesteld. Via het financieel model waakt de BAM over de financiële haalbaarheid van het Masterplan. Het financieel model bevat tal van assumpties en scenario's inzake o.a. toelinkomsten, financieringskosten, etc.
01.03 02.02 03.04 04.03 05.04	Het Rekenhof beveelt aan alle risico's op gestructureerde wijze in kaart te brengen, op te volgen en de nodige beheersmaatregelen uit te werken alvorens belangrijke verbintenissen aan te gaan. De al genomen en geplande preventieve beheersmaatregelen kunnen het best worden aangevuld met alternatieve pistes of curatieve maatregelen om de schade te beperken in geval een risico zich zou manifesteren.	In de derde voortgangsrapportage heeft de BAM verslag uitgebracht over de uitgevoerde risicoanalyse van de eigen activiteiten. Uit de voortgangsrapportages blijkt dat die risico's een permanent aandachtspunt vormen voor het management van de BAM. De BAM draagt de meeste risico's over aan andere partijen (aan private bouwgroepen, aan het Vlaams Gewest en aan andere publieke partners). Dat blijkt uit de bepalingen van de kaderovereenkomst. Vanaf de tiende voortgangsrapportage werd op een meer uitgebreide wijze voor alle projecten informatie gegeven over de risico's en de beheersmaatregelen die worden getroffen. In het najaar 2008 werden de risico's zo uitgebreid mogelijk geïnventariseerd en geanalyseerd. De resultaten van die inventarisatie en analyse hebben de aanzet gegeven om zowel de risico's zelf als de beheersingsmaatregelen op een meer gestructureerde manier in kaart te brengen en te monitoren. De recent aangeworven risicomanager heeft als opdracht het overkoepelende risicomanagementsysteem voor de BAM verder gestalte te geven

Referentie	Samenvatting aanbeveling	Reactie van de BAM op de aanbevelingen (toestand september 2008)
09.04 10.01	De voortgangsrapportages zouden meer gestructureerde informatie moeten geven over de beheersing van risico, wat redelijke zekerheid moet geven over de degelijkheid van de projectorganisatie en -opvolging. De bevoegde ministers moeten initiatief nemen om ook de nodige aanvullende informatie te geven over de projectbeheersing en het risicomanagement van de andere betrokken agentschappen van de Vlaamse overheid.	Vanaf de tiende voortgangsrapportage werd op een meer uitgebreide wijze voor alle projecten informatie gegeven over de risico's en de beheersmaatregelen. Op basis van een risicostudie (najaar 2008) is een aanzet gegeven om de risico's en de beheersmaatregelen op een meer gestructureerde manier in kaart te brengen en te monitoren.
10.03	De BAM moet haar inspanningen op het vlak van planningsbewaking, contractmanagement en risicobeheer onverminderd voortzetten en samen met de andere betrokken publieke partners optimaliseren. De BAM en de andere publieke partners moeten de kostprijs van de infrastructuurwerken actief beheersen voor de contractsluiting.	Planningsbewaking, contractmanagement en risicobeheer maken deel uit van het risicoanalyseproces. Workshops en overleg om de financiële impact zo goed mogelijk te beheersen vinden plaats, in samenwerking met externe adviseurs. De multidisciplinaire aanwending van de RISMAN-methode moet de BAM toelaten op een pragmatische manier met planningsbewaking en contractmanagement om te gaan.
06.05 07.02	De Vlaamse Regering moet erop toezien dat de risico's die ze met de goedkeuring van de kaderovereenkomst heeft opgenomen, goed worden beheerst. Ze moet toezien op de doelmatigheid van de projectbeheersing.	De project- en risicobeheersing wordt op continue wijze door de daartoe in het leven geroepen overlegstructuren opgevolgd. De afstemming tussen de verschillende diensten binnen het Vlaamse Gewest gebeurt binnen de Stuurgroep Masterplan. Daarnaast zijn er stuurgroepen en taskforces voor de afstemming en opvolging m.b.t. impactmanagement en de coördinatie van de werken, vergunningen, communicatie, ... Elk project wordt opgevolgd door een stuurgroep met daarin de betrokken actoren. Waar nodig worden samenwerkingsafspraken vastgelegd in protocols.
08.05	De BAM moet de risico's verder blijven beheersen in samenwerking met de andere publieke partners. Zij moet daarbij haar afhankelijkheid van externe dienstverleners beperken en streven naar een actieve communicatie.	Bij de oprichting van de BAM werd bewust gekozen voor een kleine performante organisatie, die op flexibele wijze een beroep doet op externe adviseurs. De implementatie van het Masterplan vergt immers een grote input vanuit diverse gespecialiseerde kennisvelden, wat een gecoördineerde inschakeling vergt van diverse adviseurs en instanties. In haar vernieuwde organisatiestructuur werkt de BAM vanuit een integrale benadering op projectniveau, wat een betere afstemming en coördinatie van de werkzaamheden beoogt, wat voor de uitvoering van infrastructuurwerken cruciaal is. Dat maakt dat de dienstverlening door derden beter kan worden afgebakend.
01.04	Het Rekenhof beveelt aan zodra de kaderovereenkomst en de meerjarenbegroting vaste vorm hebben aangenomen, die documenten aan de commissie mee te delen.	Op vraag van de commissie hebben de BAM en de bevoegde ministers aansluitend bij de vierde voortgangsrapportage de krachtlijnen van het ontwerp van kaderovereenkomst toegelicht.

Referentie	Samenvatting aanbeveling	Reactie van de BAM op de aanbevelingen (toestand september 2008)
03.03 04.02 05.03	Om vertraging bij de uitvoering van diverse projecten te vermijden, is het noodzakelijk spoedig de kaderovereenkomst te sluiten, evenals de samenwerkingsovereenkomsten met de andere publieke partners.	De kaderovereenkomst tussen de BAM en het Vlaams Gewest werd in 2007 goedgekeurd en ondertekend. Naarmate de projecten startklaar zijn, worden de samenwerkingsovereenkomsten met de andere publieke partners en de bijlagen bij de kaderovereenkomst pas definitief goedgekeurd. Een overzicht van de afgesloten protocollen en de protocollen in opmaak wordt aan elke voortgangsrapportage toegevoegd.
05.01	De projectfiches bij de kaderovereenkomst zijn noodzakelijk om de reikwijdte van de projecten in detail vast te stellen, zodat duidelijk is wat ieders aandeel is en welke uitbreidingen buiten het Masterplan Antwerpen vallen.	Voor aanbesteding van de diverse projecten van het Masterplan worden de projectfiches geactualiseerd om duidelijk het budget en de grenzen der werken af te bakenen. Waar nodig worden per project de nodige samenwerkingsovereenkomsten afgesloten.
06.03 07.01 08.03	De BAM en de andere publieke partners moeten de details van hun samenwerking zo spoedig mogelijk vastleggen. De BAM moet de projectcoördinatie voor de diverse onderling afhankelijke projecten van het Masterplan Antwerpen maximaal beheersen om verdere vertragingen, eventuele stijgende kosten en bijkomende verkeershinder te beperken.	Project per project wordt werk gemaakt van het definitief sluiten van samenwerkingsovereenkomsten tussen de diverse betrokken publieke partners. De moedersamenwerkingsovereenkomst tussen het Vlaams Gewest, De Lijn en de BAM voor de tramprojecten werd in 2007 goedgekeurd. Met de betrokken steden en gemeenten, Aquafin, AWW en Infrabel zijn de samenwerkingsovereenkomsten in een afrondingsfase. De moederovereenkomst beschrijft de krijtlijnen van de projectcoördinatie die aan de BAM is toevertrouwd.
02.03 03.06 04.04 05.05 06.06 07.03 08.06 09.05	Het is alleszins noodzakelijk dat het Vlaams Gewest voor zijn jarenverbintenissen de nodige decretale budgettaire machtigingen krijgt van het Vlaams Parlement. De Vlaamse Regering moet ook machtiging vragen voor het toekennen van een eventuele gedeeltelijke gewestwaarborg voor de tramprojecten.	Bij de aangepaste begroting 2007 is een decretale machtiging opgenomen voor de financiële verplichtingen van het Vlaams Gewest die rechtstreeks uit de kaderovereenkomst voortvloeien. Voor het aandeel van het Vlaams Gewest in een eerste reeks tramprojecten van het Masterplan Antwerpen is in de begroting 2008 een machtiging opgenomen. <i>Repliek Rekenhof: Voor de andere subsidieverplichtingen van het Vlaams Gewest is nog geen machtiging gevraagd. De decretale bepalingen van het begrotingsfonds zijn ook nog niet aangepast. Een machtiging voor de gewestwaarborg moet beschikbaar zijn bij de formele toekenning ervan.</i>